

EIGEN SCHOON.

WEST BRABANTSCH TYDSCHRIFT

VOOR.

GESCHIEDENIS.
OUDHEIDSKUNDE.
FOLKLORE.
TAALKUNDE.

Eerste Jaargang Nr 10

15 Oktober 1911

EIGEN SCHOON
WEST - BRABANTSCH TIJDSCHRIFT VOOR GESCHIEDENIS, OUDHEIDSKUNDE
* * * FOLKLORE EN TAALKUNDE * * *
Verschijnende den 15den van iedere maand
— Inschrijvingsprijs : 2.50 fr. 's jaars —
Inschrijvingen worden op al de postkantoren aangenomen
Voor al wat den opstelraad betreft gelieve men te schrijven naar het Bureau van Eigen Schoon te Opwijk; voor al wat den dienst betreft naar het Bestuur van het Davidsfonds te Assche. :- :- :- :- :- :- :-

1ste JAARGANG

't Gasthuis van Assche

Ter archief der abdij van Grimbergen berust een in folio, 310 op 190 m.m. metende, dat ons eenige inlichtingen oplevert over bovengemeld, beroemd liefdegesticht: « 't Gasthuis van Hulst tot Assche. »

Het register is in perkamenten band gebonden en op de voorzijde staat te lezen :

MEMORIE - BOECK

Raekende de affairen van Hulst ende ook mede de sterf-ende profesleboeck met ook a(l)shier in den selven boeck, Raekende de cheynsen die den voornoemden gasthuis selven (?) moet betaelen aen differente persoonen den selven vernieuwt vuijt de voorgaende oude notitie door mij onderschreven ghesworen Landmeter ende compt met de orrissineel (sic) actiën te accorden.

In Mije 1700	Mij toorkonde als ghesworen landmeter Joos De Deken. 1700
--------------	---

Op den rug, van de hand van E. H. Hoevenaers, archivaris der norbertijner abdij van Berne (Heeswijk-Holland) lezen wij : Sorores Hulsti postea in Asca. De bundel is van sterk papier en hier en daar dragen de bladen een waterdruk, de wapens van Amsterdam voorstellend. — Hij telt ongeveer 114 beschreven bladzijden; verdeeld in 5 voorname hoofdstukken.

1. Geschiedenis van Hulst en Assche. 2. Doodenboek der Zusters.

3. Lijst der pastoors, met eenige aanteekeningen. 4. Rekeningen van Pastoor Offhuys. 5. Afschrift der akte van Restauratie.

Wanneer wij 't opschrift zien van 't buitenblad zouden we kunnen denken dat Joos De Deken de schrijver is. Nochtans wanneer wij geschrift en inhoud nagaan moeten wij zulks ontkennen. Misschien de laatste regelen van 't eerste deel kunnen van den landmeter zijn. — De woorden « onze » moeder, « ons » gasthuis en andere, die in 't geschrift voorkomen schijnen veel eer eene kloosterzuster te doen kennen. — Misschien heeft De Deken enkel de cijnsen willen nagaan en keuren : maar de cijnsen ontbreken in het boek ; verdwenen ze of werden ze later in een ander register aangeteekend ? — Best mogelijk.

't Geschrift van eerste, tweede en derde deel verraden, ten grooten deele, dezelfde hand. — Verdere bespreking over schrijver zullen we onverlet laten en beginnen met het eerste deel.

I. Geschiedenis van 't Gasthuis in Hulst en Assche (1).

I. Verwoesting van Hulst.

In den naam Jesus-Maria.

Memorie van alle de dinghen van Gasthuis van Hulst. In den eersten de stad Hulst is belegert geweest den 4 October 1645, door de Hollanders ende Fransoisen ende innegenomen den 4 November 1645. — Ons Gasthuis is door deze beleeringhe (belegering) alles in roeten (déroute) geslaghen, want hebben op 't selve ontfangen 52 à 53 bommen, ende ontalleycke cannonsballen, soo datter in alles een groot rewiene (ruine) is gheschiet, in den bouw ende andre matrialen, etc. De kercke van 't Gasthuys was begonnen te bouwen tot boven de gelase vensters, 't welke wij met groote droefheyte hebben sin (zien) afbrecken, van de Hollanders tot ons leet wesen ; het sieck huys hebbende 36 kutsen (bedden) van alles wel versin (voorzien) om de siecken te dienen, ter aerden gesmeetten, noch een camer voor de officiers (bedienden) met 4 cutsen, ende een voor de vrouwen met 6 cutsen. Dito een camer voor de geïnfecteerde krancke.

1) a) Zij die 't ter beschikking hebben, gelieven het verdienstelijk werk van Meester D. De Grave ter hand te nemen en te raadplegen en vooral bladz. 408 en vlg. te herlezen. —

b) Rond 1600 werd het gasthuis van Hulst, in 't land van Waas (nu Holland), gesticht door het Sint-Elisabethgasthuis van Antwerpen.

Zie daarover : Gramajje : *Antiquitates... Flandriæ*, - ad : Hulstum. bl. 28.—Mirceus : *Diplom. Belgae*. D. VI. bl. 492. Van Gestel : *Historia... Archiep. Mechlin.* b. 152. Dierckx sens : *Antverpia Crescens.* — I. 173.

menschen, soo gequeste als poeckens. Dit zijn oock al te neer gelijdt, behalven de muragien ende eenige solderinghen, dier nog is blijven staan ; het werckhuys met de keuken sijn in hun geheel gebleven ; de apteecke, stande ten eynde van den pant is oock een wijnich geschonden geweest.

Daar was oock een schoon paeckhuys (pakhuis) voor de siecke kleederen te legghen, tegen dat se uijt gingen en quamen sij te sterven soo waeren die tot profijt van 't Gasthuijs. Den pant is heel gebleven behalven dat hier en daer broccken uijt waeren, want het eenen grooten ende dicken bouw was ; alle de kelders zijn goed gebleven te weten : den eenen stont in den pant, den 2 aen de keucken, den 3 op de plaets, sijnde van 3 vijf gemaekt : daer was een was(ch)huijs met 2 pompen, een Regenwatter en dander putwatter.

Een slaghuijs om de beesten te slaen, want zij een koije (kudde) schapen hielden met een schapherder.

Aen de plaetse stont het kerckhof af gesepareert van den hof met een doorenen haghe, met eenen muere teghen den vesten, in den boomgaert was eenen visput, staende in het midden van den boomgaert, waarmede wij Religieusen ons lijnwaet gotten als wij te wasschen ofte blicken moesten, waer inne stonden wel 200 fruijtboomen, etc.

Daer was een schoon brauwerije, daer teghen de backereij.

Daer neffens een Camer voor den gaenden Man ; achter alle dit stont de schole groot genoch om 200 kinderen inne te sitten, daer bij een cleyn camerke neffens de poorte.

Daer bij stont het houthuijs dat seer groot gebaut was ende dat met schoon gerief voor 't huijs.

De kamer van den Heere pastoor des Gasthuijs stont bij dit voorge-noemde. Daer bij noch een ander kamer van den heere Pastoor, die quaemp tegen den refter der Religieusen, met een hof aen, hebbende eenén uijtgaenck aen de straette.

Ende vermits de kercke nog niet en was volbaut, soo wasser een schoone kamer al waer den goddelijcken dienst wierdt gedaen ende de Religieusen hunne geteijden laesen ende alle andere goddeleijcke ende Godtvruchtighe wercken, wirden gedaen tot lof van Godt ende Maria.

De Religieusen waeren geobligeert de siecken te dienen die geïnfecteert waeren van de contagieuse sieckte, mitsgaders deselve wirden gebraght in het ospitaal waertoe eene plaetse was gedisstineert mits treckende daer vooren goeden selaris van die sij dienden, ende de stad heeft hun toe gestaen jaerelijckx te geven een pensoon van 25 florijnen

grooten offer sieckte was ofte niet, en alser siecken waeren dan en moesten de zusters uijt hun clooster niet gaen om te dienen dan in hun huijs.

Oock (*hier begint eene andere schrijfwijze, n. v. d. S.*) was geordoneert van wegens sijne conincklijke Magistijt van Spannen dat alle de wagens die in de stadt quaemen met hout ofte mutsaert, eenen af te worpen voor het ospitaal, dwelcke de hertoginne Isabella, Infante van Spagniën alles hadde geordoneert met eenige pretentie op den wijnen ende bieren voor dito gasthuijs.

— Hun wirt ook toe gestaen door de Hertoginne datse mochten eens jaers omme gaen om vlas, geheel het land van (d) Waes door, alwaer de Religieusen warden gerecommandeert door de heer Pastoors van de parochiën ofte steeden daer se gongen.

Raekende alle de soldaten van zijne Con. Magistijt van Spagniën, die in ons Gasthuijs quaemen sieck ofte gequest ende andersints, trocken voor ieder soldaet acht ende eenen halven stuijvers daeghs, ende van de jonghmans hun Amonitie broodt wierden betaelt van de vier leden van Gent. Den heer Pastoor des voornoemden gasthuijs trock pensoon en wiert betaelt door de voorzeijde vier Leden van Gent, soo oock doctoor en cherusijn, maer en weten niet hoeveel.

In het jaer 1646 is onse Eerweerde moeder Elisabet Van de Putte met 13 Religieusen gaen wonen op het casteel van mijnheer Sche(n)vaert daer sij gebleven sijn tot dat den Heere Godt hun soude versien van een ander verstreckt (vertrek), hebbende aldaer scholle gehouden ende appotekerije, alwaer die van Ste Niclaes quaemen haelen al dat zij noodigh hadden.

2. Overtocht naar Assche.

(Bl. 4.) Nu alsoo den Heer die alles versiet, heeft belieft het herte van de Edele Vrouwe Barronnesse van Assche te moveren tot compassie en medelijden over ons allen, midts hoorende en wij hoorden datter tot Assche een vervallen en gedestrueerde plaetse was, soo is onse Eerw. Moeder bij de Edele Vrouwe Barronnesse commen bidden om daer van te mogen genieten, 'tgene sij met overstaen van zijne hooghweerdigheydt den Aertsbisschop van Mechelen, Jacobus Boone heeft toegestaan ende geloovt; vervolgens de Restauratie ende andere brieven en contracten daer van gemaect. Hebben beghinnen dit gasthuijs te besitten den 27ten November 1647, alsoo dat alle onse meubelen, leynwaert, cleeren, bedden, saergien..., schilderijen en immers al datter is binnen onsen huijse, hebben mede ghebracht soo inde kercke als silvere wercken ende andersints, dat van Hulst is gecommen.

(Bl. 27.) Memorie nopende het overcommen van de voorschreven Religieuzen hoe deselve hier zijn gecommen, mits het overgaan der stede van Hulst op den 27 November 1647.

Alwaer sij hebben begonst tot Assche met een groote armoede, niet vindende als de cappelle ende de choore, daer de Susters in wonen ende hunne cellen hebben ; maer hetselve was alles sonder deurs ofte vensters noch solderinghe, noch gelasen, noch plavijssel, simpelijck inde murrijgie (muren) ende daken.

Soodat alles is gemaect door onse Religieusen, den bouw van mijnheer (Pastoor des Gasthuis), met de schole : te weten, de voorplaetse ende de poorte hebben de susters doen maecken ende voorts alle de andere plaetsen, die in het hujs gemaect sijn, het waschhujs hebben wij oock gemaect, het sieckhujs, de andere camers die er sijn, alles datter op het neirhoff staet, is oock door onse religieusen gemaect. Den grooten hoff was niets anders als steenen mits dat het van te vooren hadde gedient tot carreehovens. Alie het lant en 't gene het gasthujs aengaet hebben de Religieuzen met goeden minnen ontfangen ende gaedegeslagen tot dienst van de siecke.

(Wordt vervolgd.)

D. J. DELESTRÉ. O. PRÆM.

De Kluiskapel te Hekelgem

Te Hekelgem, op de uiterste Noord-Westelijke palen der gemeente, bestaat eene oud vermaarde kapel, de Cluyse of Kluiskapel geheeten, toegewijd aan O. L. Vrouw en waarvan de stichting schijnt op te klimmen tot de VIIe of VIIIe eeuw.

Naar eene algemeen gekende overlevering, zou dit eeuwenoude heiligdom opgericht zijn op de plaats waar eens een heilige monnik van het eerste Affligem (¹), die zich op zekeren dag naar het nabijgelegen woud begeven had, om er zich in de stille eenzaamheid, in diepe overweging over de vergankelijkheid van den tijd, en de altijd durende eeuwigheid uit te laten, eensklap sdoor het bekoorlijk schoon en zoetluidend gezang van een klein vogeltje getroffen, in geestverrukking tot de hemelkringen opgenomen werd, en maar eerst driehonderd jaren daarna in het bosch op dezelfde plaats ontwaakte.

1) Volgens D. Bernard (Geschiedenis der Benedictijner Abdij van Affligem) moet lang vóór de stichting dezer abdij, te Bouckhout, op omtrent twee kilometers van het huidige Affligem, een klooster van den zelfden naam bestaan hebben.

De geleerde schrijver Cornelius A Lapide die deze zonderlinge gebeurtenis verhaalt (in epist. S. Petri C. 3, V. 8) voegt er bij, dat, toen de vrome monnik van zijne verrukking bekomen was, hij dacht enkelijk eenige uren dit aangenaam en hemelschoon gezang aanhoord te hebben, en zich naar zijn klooster spoedde, om nog bij tijd in de Vespers tegenwoordig te zijn, doch zich in het bosch niet meer scheen te herkennen. Door een klokgeluid geleid, bereikte hij toch eindelijk de Abdij. Daar ook zag hij tot zijne groote verwondering dat alles veranderd en vreemd voor hem was. Bij den Abt en de andere monniken was hij ook een gansch onbekende. Na uitleggingen en opzoekingen in de jaarboeken van het klooster werd bevonden, dat, vóór drij eeuwen, een monnik van zijn naam te Affligem geleefd had, en op zekeren dag, dat hij zich naar het bosch begeven had, spoorloos verdwenen gebleven was. Hij ontving het H. Sacrament, waarna zijne ziel heen vloog tot de glorie des Hemels, waarvan hij het zoet geluid en de vreugde reeds op voorhand genoten had ⁽¹⁾.

Volgens andere schrijvers, zou de Kluiskapel haren oorsprong te danken hebben, aan den H. Ursmarus, die een der eerste geloofsverkondigers dezer streek geweest is. P. Corn. De Smedt verhaalt dat deze heilige, deze eenzame plaats te midden der schier ondoordringbare bosschen, die zich eertijds over verscheidene mijlen in den omtrek uitstrekten, verkozen had om er eenigen tijd als kluisenaar te leven.

De H. Ursmarus schonk nadien zijne stichting aan de Abdij van Lobbes, tot welk klooster hij behoorde.

In den loop der XIe eeuw verkocht gemelde abdij de Kluis van den H. Ursmarus voor eene geringe som gelds aan een genaamden Iwijn ⁽²⁾, doch onder voorbehoud van zekere rechten op deze geheiligde plaats; want wanneer ten jare 1084 de nieuwe abdij van Affligem gesticht werd, moesten de eerste stichters voorafgaandelijk aan Lobbes de toelating vragen, om zich in deze nabijheid te mogen vestigen ⁽³⁾.

De Abdij van Lobbes wilde zelfs haar gezag uitbreiden tot het nieuw gestichte klooster, doch hare eischen werden afgewezen door den bisschop van Kamerijk, van welk bisdom deze streek alsdan nog ahang; zelfs werd sinds dien het geestelijk beheer der Kluis, aan de Abdij van Affligem toevertrouwd.

1) D. Bernard (*Geschiedenis Affligem* bl. 47)

2) Wauters (*Histoire des Environs de Bruxelles* bl. 477)

3) Wauters. *Idem.*

Omtrent 1130 leefde in de Kluis de gelukzalige Rodulphus, bijgenaamd de Zwijger, waarvan Thomas van Cantimpré het volgende wonder vertelt.

Deze heilige monnik leidde sinds zestien jaren in de grootste eenzaamheid, afgezonderd van alle aardsche betrekkingen, een boetveerdig leven, zonder ooit een enkel woord te spreken, wanneer op zekeren dag, in de Abdij een schrikkelijke brand uitbarstte. De vrome kluisenaar spoedde zich naar het klooster, en ziende dat alle menschenlijke hulp nutteloos was, nam hij zijnen toevlucht tot God, en na een klein gebed gestort te hebben, onderbrak hij zijne jarenlange stilzwijgendheid en met krachtige stem gebod hij : « Vuur, sta stil ! Vlammen dooft uit ! » en op het zelfde oogenblik verdwenen de vlammen en het vuur doofde uit. De heilige man keerde naar zijne eenzame kluis terug, hernam zijn boetveerdig leven en eindigde er zijne dagen in geur van heiligheid. Hij werd in de kapel begraven ⁽¹⁾.

Van ouds is er een groote toeloop geweest naar de Kluiskapel ; de H. Maagd werd er bijzonder aanroepen tegen de kinderziekten. Men nam er ook zijnen toevlucht tegen de kwade koorts ⁽²⁾. Dom Beda Regaus, schrijft dat te zijnen tijde, de Kluiskapel nog vermaard was, en dat vele koortslidder er hunne genezing bekwamen, met van het water te drinken der fontein, die zich in deze nabijheid bevindt. Deze gezangen worden toegeschreven aan de voorspraak van O. L. Vrouw, Patrones der kapel ⁽³⁾.

Verscheidene aflaten werden aan de godsvrucht tot O. L. Vrouw van de Kluis gehecht door den Aartsbischop van Mechelen, Mgr. Humbertus Guillelmus de Praecipiano (bij brieven van 23 Aug. 1699), door de Pauzen Benedictus XIV (20 April 1752) en Pius VI (20 Juli 1782).

In 1729 werden door de monniken van Affligem plechtiglijk eenige reliquiën naar de Kluiskapel overgebracht, namelijk een gedeelte van het heilig Kruis, eene reliek van den H. Felix, martelaar, en een deeltje van het hoofd der H. Dilecta, martelares. Deze relieken waren aan de abdijschouwen geweest door Franciscus Ignatius Werbrouck, heer van Ruy-schaven die ze te Rome, den 3 Februari 1700, ontvangen had van Z.D.H. Mgr Petrus Lambertus, bisschop van Porphyre. Zijne Eminentie Kardi-

1) Beda Regaus (*Catalogus monachorum Affligemensium*) bl. 262. D. Bernard Geschiedenis bl. 48.

2) Wauters.

3) *Catalogus Monachorum Affligemensium* bl. 262-263.

maal d'Alsace bevestigde de echtheid dezer relieken bij brieven van 29 Maart 1729.

De Kluiskapel is sedert de stichting van Affligem altijd bediend geweest door een monnik dezer Abdij, zelfs was in de laatste eeuwen een « Cluysmeester » uitsluitelijk gelast met het toezicht, de dienstregeling en den onderhoud der Kapel.

Tusschen de verschillende pastoors van Affligem die den titel van Cluysmeester gedragen hebben, treffen wij aan :

Franciscus Laureys die in 1664 van Mgr Boonen, Aartsbisschop van Mechelen, 36 gulden ontving om een nieuw altaar te bekostigen.

Onder dezès bestuur werd bij de Kluis een stuk land aangele d omtrent een dagwand groot, waarvan de opbrengst geschikt werd ten behoeve der Kapel.

Ten jare 1657 werd D. Franciscus Laureys, in zijne bediening van Cluysmeester vervangen door D. Romanus Verpoorten, en na dezen door D. Jacobus Van Paeffenrode die in 1675 overleed.

In 1729 was het beheer der Kluis toevertrouwd aan D. Gregorius Bastou, die zes kandelaars, met een verguld houten kruis, alsook zilveren ampullen aan de kapel schonk.

In 1741 volgde hem op D. Rumoldus Smaes deze werd ten jare 1758 vervangen door D. Martinus Sterckx. De kapel die nu nog gedeeltelijk bestaat, dagteekent van dit tijdstip ; deze kapel had eenen omvang van 40 voet lengte, op 16 voet breedte ; een fraai torentje dat een helderluidend klokje beschutte, verhief zijne scherpe spits statig boven de eenzame kluizebosschen die alsdan nog met de aanpalende kloosterbosschen eene oppervlakte besloegen van meer dan 200 hectaren ⁽¹⁾. De laatste Cluysmeester is geweest D. Karel Jacobs, die den 17 Juli 1778 in deze bediening op D. Gregorius De Noose volgde.

Tot aan de fransche omwenteling werd wekelijks in de kluiskapel mis gelezen, en jaarlijks op 2^{den} Paaschdag en de acht volgende dagen was er eene bijzondere begankenis.

1) Wauters bl. 475.

Volgens den staat van goederen der Abdij van Affligem opgemaakt ten jare 1786 hadden de aan elkander palende beboschte eigendommen gekend onder den naam van Cluysery en kloosterbosschen nog eene uitgestrektheid van 165 hect. te weten : De Cluysbosch. 28 bunderen 3 dagwanden. De Asscherenbosch 20 b. 3 d. 3⁸ r. De Oudenhouwbosch 15 b. 1 d. 24 r. De Autruydenbosch 19 b. 59 r. De Covenhouwbosch 81 b. 83 r.

Van wijd en zijd kwam het volk er te dezer gelegenheid toegestroomd. De eerste dag dezer octaaf werd met bijzondere plechtigheid en van ouds als een kermisdag gevierd.

In de eerste helft der XVIIIe eeuw, was de volkstoeloop en het gedrang op 2^{den} Paaschdag zoo groot geworden dat de godsvrucht er door gehinderd werd en aanleiding gaf tot baldadigheden en wanorden. Om deze misbruiken te keer te gaan of ten minste tijdens den Paaschtijd te vermijden, werd de Kluiskermis omtrent het jaar 1759 verschoven tot Beloken Paaschen (1).

De Kluiskapel werd evenals zoovele godsdienstige inrichtingen door het fransch schrikbewind gesloten, als domeingrond aangeslagen, en op 9^{den} October 1798 openbaar verkocht (2).

Sinds dien heeft alle eeredienst of godsdienstige plechtigheid in dit oudvermaarde heiligdom opgehouden. De eigendom er van is opvolgentlijk bij verkoop in verschillende handen overgegaan tot dat eindelijk de familie 't Kint, van Wolverthem, er sedert 1835 eigenaar van geworden is.

M. 't Kint heeft kort na zijne inbezitsneming de kapel die zeer bouwvallig geworden was, gedeeltelijk doen afbreken en enkel het hoogkoor behouden, van welk hij door toevoeging van eenen voorgevel, de kapel doen maken heeft, in den eigenaardigen vorm zooals zij hendaags nog bestaat.

DE KLUISKAPEL

Alhoewel sedert de sluiting der kapel de volkstoeloop aanzienlijk verminderd is, is na meer dan honderd jaren de godsvrucht tot O.L. Vrouw van de Kluis, in den omtrek onder de bevolking nog levendig bewaard gebleven, en gansch het jaardoor komen nog godvruchtige lieden, bijzonder uit onze nederige volksklas, de Moeder Gods in dit eenzaam en verlaten heiligdom vereeren en hare hulp en bijstand afsmeaken.

1) Aanteekeningen van de E. H. De Cuiper Pastoor van Hekelgem 1742-1775.

2) Zekere Frans Callebaut van Hekelgem kocht de kapel met hare omheining groot 31 aren beplant met 100 volwassen boomen voor 825 f. (Staats. archief. Vente des biens nationaux, affiche 129).

De kermis die nog, gelijk eertijds gevierd wordt op Beloken Paschen, lokt jaarlijks nog veel volk naar de kluis, de kramers maken er bijzonder goede zaken, want de kinderen van de naburige dorpen komen er op dezen dag bij honderden en honderden toegestroomd, om onder ander speelgoed een fluitje te koopen, wat de eigenaardigheid dezer kermis is die daarom ook *fluitjeskermis* genoemd wordt.

Doch deze volkstoeloop, heeft ongelukkiglijk op onze dagen weinig of niets meer behouden van zijn godsdienstig karakter van vroeger eeuwen; zelfs de overgrootte meerderheid van diegenen die er henegaan, weten niet meer, dat deze kindertoeloop voor oorsprong heeft de oud vermaarde begankenis, ter gelegenheid van welke onze kristene moeders, met hun kroost naar de Kluiskapel kwamen om de H. Maagd te vereeren en hare bescherming af te smeeken tegen slijmkoorts en alle andere kinderziekten.

Mogen deze eenige aantekeningen bijdragen tot de heropwekking der godsvrucht en meerdere vereering van de Moeder Gods in haar eeuwenoud heiligdom van de Kluis.

H. ROSELETH.

Historische Mengelingen

Ontvangst van Leopold den I^{en} in 1831 te Assche (1).

Toen Leopold de I^e van Oostende naar Brussel reed om bezit te nemen van zijn koningstroon moest hij langs Assche voorbij. De koning werd verwacht tegen 11 uur 's morgens en geheel het dorp was in volle beweging. Op geheel den doortocht, zijnde de groote baan van Brussel op Gent, stond het volk van uren in 't ronde te wachten om den nieuwen koning te zien. De garde civique van Assche en de harmonie van Merchtem, want Assche had toen nog geen muziek (het werd maar gesticht in 1835) stonden gereed om den koning plechtig te verwelkomen. Een peloton lanciers van 24 man was van Brussel gekomen om de orde te helpen handhaven (gendarmen bestonden er toen nog niet). De menschen hebben daar staan wachten tot 7 uur 's avonds, want tot zoolang duurde het eer dat de koning daar was. Op heel den doortocht, vooral te Gent, hadden er immers groote ontvangsten plaats gehad. Te Assche werd zijne Majesteit verwelkomd door de gemeenteoverheid, en Franciscus De Keyser bood den

1) Medegedeeld door denzelfden ooggetuige, in ons vorig nummer vermeld.

koning een mandeken Asschekoekjes aan en las een dicht af. De koning proefde welwillend van dit fijn gebak onzer streek en nadat de paarden van de postvoituur bij Mr Van Grasdorff vervangen werden door andere, vertrok hij onder het gejuich van : Lang leve onze koning !

Aan «den Engel» en de Prielstraat had men eenen triomfboog gemaakt met eene gaanderij op. Een schildwacht moest daarop weg en weer wandelen, zonder af te komen, van 's morgens 7 uur tot 's avonds 7 uur als de koning kwam. Van daar boven moest hij de wapens presenteren.

De burgerwacht van Assche in den slag van Leuven.

In 1831 vertrok de burgerwacht naar Leuven om te gaan vechten tegen de Hollanders. De Z.E.H. deken N. Brancart gaf hun de benedictie op het gemeenteplein, 's morgens om 5 uur. De burgerwacht was 600 man sterk ; aan haar hoofd waren : Burgemeester Stevens, te paard ; kapitein : J. Serstevens (vrederechter) ; luitenanten : J. De Keyser en Fr. Fieremans. Te Leuven gingen zij loopen bij het schieten van 't kanon, en kwamen elk afzonderlijk af, met geleende burgerskleederen aan om niet herkend te zijn door de vervolgers. — Er waren er die maar drie weken daarna te huis kwamen. Petrus Van Den Houte van Tenberg wierd er zijn been afgeschoten.

Kapitein Eessens werd na den slag van Leuven, in de Coensborrestraat te Assche openbaar gedecoreerd. Hij heeft 16 maanden bij den burgemeester Stevens verbleven.

—:0:—

Diederik van den Berghe, was een beroemd werktuigkundige uit de XVe eeuw die geboren werd te **Sint-Katharina Lombeek**. Hij was monnik in 't klooster van Groenendaal. Die man onzer streek is de oudste uurwerkmaker, dien men in België bij naam kent. Hij maakte uurwerken (waarschijnlijk slaguurwerken) voor kloosters en kerken ; Diederik was er voor gekend einde en verre. Het uurwerk dat het uur slaat is immers een vlaamsche uitvinding. De eerste die gekend zijn waren dat van Sint Janstoren te Maastricht (in 1373 door een storm omver gesmeten) en dat van Kortrijk. Van den Berghe stierf te Groenendaal den 20^{en} Mei 1420. Buiten het vervaardigen van fijne werktuigen benuttigde deze vlijtige monnik zijn tijd in het afschrijven van handschriften ; hij had een zeer schoon geschrift en versierde zijn boeken met prachtig gekleurde platen. Onder andere handschriften noemt men zijn **Mis-** en **Psalmboek** voor de kerk van 't klooster gemaakt, **de Brieven van Sint Bernardus**, het tweede deel der **Legende van Corsendonck**, enz.

Archæologische Kronijk

In den loop van het jaar 1910 werden nog twee kerken onzer streek bij de monumenten van derde klas gerangschikt : die van Beyghem en die van Herne.

Het kerkje van **Beyghem** is van gothischen bouwtrant, gedeeltelijk veranderd in de 17^e eeuw : alleen de toren, de sacristij en de linkerzijbeuk hebben hun oorspronkelijken stijl behouden. Het bijgebouwde gedeelte der 17^e eeuw levert weinig belang op ; alleen het oude gedeelte werd geklasseerd. De kerk bezit merkwaardige kunststukken o. a. de vier prachtige schilderijen die het lijden van ons Heer verbeelden : Ecce Homo, Geeseling, Kristus aan het Kruis, Verrijzenis. Zij dagteekenen van het einde der XVe begin der XVIe eeuw. Zij werden in 1775 door pastoor Frencken van Beyghem aangekocht voor zes pistolen (Spaansche goudstukken) van de kerk van Caudenberg te Brussel. Nu hebben zij eene onschatbare waarde. Zij worden toegeschreven aan Rogier van der Weyden, den tweeden († te Brussel 1529) ; volgens anderen aan Hendrik met de Bles († te Antwerpen 1530). Wij hopen hier later op terug te komen.

De kerk van **Herne** is, onder alle opzichten, een merkwaardig voorbeeld van den gothischen bouwtrant der XIIIe en XIVe eeuwen. Zij heeft nochtans veel van hare kunstwaarde verloren door de wisselvalligheden der tijden : brand, verminkingen, bijbouwsels, enz. Eene volledige herstelling zal, zoo 't schijnt, geschieden. De toren is modern (1822) en levert geen belang op.

De herstellingwerken van het oude schoone kerkje van **Cobbeghem** zullen ook welhaast beginnen. Het was gansch bouwvallig en dreigde in te storten.

Belangrijke veranderingen worden thans uitgevoerd aan de kerk van **Steenhuffel**. Het koor dezer kerk aan den H. Nicolaus en de H. Geneveva toegewijd, dagteekent van het ogivaal tijdstip. De toren staat tusschen het koor en het schip en rust op een gewelf met prismatische ribben.

Het schip dagteekent van 1826 en levert weinig merkwaardigs op. Een opschrift in den muur luidt : DESEN EERSTEN STEEN - IS GELEYD DOOR DEN ZEER EDELEN - HEER MAXIMILIANUS - JOANNES GISLENUS, - GRAVE VAN LALAING - ENDE VAN - THILDONCK - 1826.

De voorgevel der kerk wordt afgebroken en een nieuwe gevel, in soberen Renaissance stijl zal eenige meters verder, naar een plan van den bouwmeester Meyns, opgericht worden. De kerk zal aldus merkkelijk ver-

lengd worden. De nieuwe gevel krijgt door de mengeling van rooden en witten steen een lief, schilderachtig uitzicht. Het overige van het schip zal, langs buiten, in den zelfden trant behandeld worden. Men was eerst zinnens den uitgang in den voorgevel van kant te laten en, in het nieuw aangebouwde gedeelte, op zij, twee groote portalen te bouwen. Doch de Commissie der Schoone Kunsten (27 April 1909) heeft beslist de hoofd-uitgang in den voorgevel te behouden. Er was ook spraak geweest de toegemete vensters van achter in het koor weer te openen en er een modern raam in te zetten. De Commissie heeft er weer anders over beslist (3 Aug. 1906) en, met reden, het hoofdaltaar met de prachtige schilderij van De Crayer doen behouden. Deze schilderij past overigens zoo wel met de merkwaardige geschilderde glasruiten van 1535 en 1552 in de twee andere vensters van het koor. Een moderne geschilderde ruit zou er leelijk op afsteken.

Behalve het meesterstuk van De Crayer, voorstellende de H. Maagd omringd van verschillende heiligen, bezit de kerk nog eene schilderij door Watiers, verbeeldende den H. Nicolaus en dragende het jaarschrift : NICOLAS DEVOTUM (1661) en een paneel van de Vlaamsche School (16^e eeuw), verbeeldende de Verrijzenis. Vermelden we nog twee eiken biechtstoelen met beeldwerk versierd en eene fraaie eiken afsluiting die vroeger rondom de doopvont stond in den Louis XIII stijl.

Ons overzicht ware onvolledig indien we ook geen melding maakten van een prachtig middeleeuwsch beeld van de *Nood Gods* dat onlangs hersteld werd in de kerk van **Herffelingen**. Het is een meesterstuk van onze oude Brabantsche beeldhouwkunst. Wij zullen later hierover breeder handelen.

Een nieuw hoogaltaar wordt vervaardigd door den beeldhouwer Roemaet van Leuven voor de kerk van **Pamel**. In het koor van de kerk van **Opwyck** werden vier nieuwe geschilderde glasruiten geplaatst. De abdijkerk van **Grimberghen** en de kerk van **St Quintens-Lennick** hebben zich dit jaar een nieuw orgel aangeschaft.

West - Brabantsche Sagen

3. Van den Kleermaker en de Heksen⁽¹⁾.

Daar was eens een kleermakersgast, die liever het glas bier dan de

1) Men gelieve de 2 sagen voorkomende in de 1ste aflevering van dit jaar onder dentitel : « Wederkeerende Geesten te Hekelgem » aan te zien voor n° 1 en 2 onzer West-Brabantsche sagenverzameling.

naald hanteerde.

Van « twaalf stielen en dertien ongelukken » kon hij niet meêklappen, maar wel van twaalf meesters en dertien ongelukken ; want zelden langer dan een paar weken kon hij het ergens volhouden.

Dat duurde zoo al meer dan vijf jaar, en ge moet niet verwonderd staan, als ik u zeg, dat hij gedurig op droog zaad zat gelijk een pier op het zand.

Zoo had hij zich nu, voor eene verandering, bij een oud snijdertje verhuurd, dat geen lachen verstond.

— « Hoor eens, kameraad, » zei de oude alzo, « ik zal u goed loon en goed voedsel geven ; en gij, van uwen kant, gedraag u als een deftig man : in de week braaf doorwerken, 's Zondags op tijd t' huis, en 't Maandag vieren laat ge aan de liefhebbers. »

— « Dat is in regel, » zei de gast. « Ik zie het al : wij zullen malkander verstaan als twee beste maten. »

's Zondags daarop kwam hij in de kleine uurkens t' huis, nat van binnen en van buiten bemorst en beslijkt : de leelijke dronkenlap was ieverans in eene gracht gesukkeld.

De oude baas zette oogen als van eenen verstoorden leeuw, en morde :

« Dat is goed voor éénen keer. Gebeurt het nog eens, dan... » en hij wees dreigend en beteekenisvol naar de deur.

De gast zei niets, sprong op de werktafel en wierp gezwind zijne naalde weg en weer.

De volgende week kwam hij 's Maandags in vollen dag nog meer gezalfd en aangesolferd bij zijnen baas aangewaggeld, en stooft zoo vliegens de straat op, dat hij zelf niet recht wist, hoe het gebeurd was.

Hij was er zuiver nuchter van en ging goedsmoeds vooruit, met den neus in den wind, op goed valle 't uit, altijd vooruit...

Zoo kwam hij tegen den avond in een vreemd dorp en trok, recht over de kerk, in eene herberg, waar een lustig gezelschap vereenigd zat.

't Kleermakertje vroeg een glas bier, en nog een, dan nog een, en, als hij eindelijk wou betalen, wreef hij over de voeding van zijne tesch.

De mannen van 't gezelschap hadden zijne bewegingen in 't oog en lachten in de vuist. De baas zei niets, maar trok een gezicht als eene azijnflesch.

« Ja, » zuchtte de kleermaker, « 't is toch ongelukkig, 'k heb mijn geld verloren... Kom, baaske lief, nog een glaasje, 'k zal morgen weerkomen en u eerlijk betalen. »

— « Eerlijk betalen, » gromde de herbergier, « ik ken dat kruid. »

— « Psst ! » zei er een uit het gezelschap, « niet gekrakeeld ! De jongen mag naar hartelust en voorniet drinken ; wij betalen alles op eene voorwaarde... »

— « Laat hooren ! » riep de gast met stralende oogjes. « Moet ik vechten tegen den duivel, of zijn moêr, of tegen de gansche familie ? »

— « Nog erger, vriendschap ! »

— « Laat hooren ! »

— « Welnu, luister. In de kapel van het verlaten kasteel spookt het alle nachten, van twaalf tot één uur. »

— « Wat gebeurt er dan ? » vroeg nieuwsgierig de kleermakersgast.

— « Zie, daar ligt juist de knoop. Dat het spookt, dat is zeker ! . Ehwel, als gij te nacht in de kapel de wacht durft houden en de spoken weg krijgt, zullen wij u rijkelijk beloonen. Aangenomen ? »

— « Top ! » zei de jongen. « Maar ik ook stel voorwaarden. Gij zult mij eenen grooten pot beste bier bezorgen ; dien neem ik mede, en daarbij nog een lekker brood, boter en vleesch en een groot scherp mes. »

— « Anders niets ? »

— « Neen ! Aangenomen ? »

— « Top ! » riep het gezelschap.

— « Wij zullen eens zien, wie het spel zal winnen, » bofte de heldhaftige snijder. « Baas, 't glas nog eens gevuld ! »

Allen dronken op het welgelukken der onderneming, en in volle leute en plezier bleven zij bijeen tot rond den elven.

Dan trok de jongen er van onder met het brood en de toebehoorten, en het gezelschap leidde hem geestdriftig de kapel binnen.

De lustige gezellen wenschten hem goeden nacht, en de kleermaker stond alleen in de stille kapel.

Hij ging recht naar het verlaten altaar, en plaatste pot en brood en vleesch en boter en mes op de trappen. Dan zette hij er zich bij.

— « 't Is hier zoo donker, » mompelde hij. Hij nam eene kaars van het altaar, plaatste ze op de trede en deed ze branden.

Hij at en dronk, dat het een aard had en bleef dan rustig 't midder-nachtuur afwachten.

— Bom !... bom !... bom !... Twaalf uren.

De laatste slag is amperkens uitgestorven, of zie, in het houten wandbekselsel, naast het altaar, gaat, rakelings met den vloer, een deurken open.

— » Eh ! wat nu ? » vraagt de kleermaker en zet groote oogen open.

Ja, 't is een aardig verschijnsel : een oud meetje kruipt, met gekromden rug, op handen en voeten door de opening, en daarachter komen er tien, twintig, dertig, ja, wel honderd andere meetjes.

— « Sapperdepitjes ! » lacht onze kleermaker, « wat zijn me dat voor schepsels !... »

Allen staan daar rond hem op handen en voeten te trippelen en te trappelen, en begluren hem met donkere oogjes, die diep in hunne beenderige kassen gezonken liggen.

Al die meetjes hebben eenen langen snorrebaard, en hun vel is bruin-zwart als van verschroeiide padden.

Eensklaps richt een meetje zich half overeind, en komt met gebalde vuistjes en vlammeende oogjes vóór den kleermaker staan.

— « Wat is er van uw verlangen, moederken ? »

't Oudje gromt, en al de anderen grommen en brommen nog eens zoo luid.

— « Laat mij u eens fijn bezien, mijn lief snuitje, » en hij neemt de kaars en licht ze in 't aangezicht.

Hemel ! de snorrebaard vat vuur en brandt en knettert vervaarlijk.

De meetjes wippen huilend en jammerend dooreen en willen den kleermaker te lijf.

Doch eene onzichtbare macht schijnt hen te wederhouden.

Maar wat is 't nu ?

Door het wriemelend gewemel schieten aller baarden in vlam en vuur, en op een weerlicht loopt de brand voort, en, eer de jongen fijn ziet, wat er gebeurt, zijn allen tot pulver vergaan.

Een zachte wind waait door het deurken, het stof der verbrande heksen vliegt op en stuift teenemaal weg ; het deurken slaat toe, en alles is amen en uit.

.

's Anderendaags was 't feest in 't dorp, groot feest. En wonder ! de kleermakersgast dronk het minst.

En de geschiedenis vertelt, dat hij tot zijn laatsten baas weêrkeerde, de tafel opsprong, vlijtig werkte en nooit meer dronken huiswaarts keerde.

(Gehoord te Leerbeek.)

J.-F. VINCKX.

